

Motion till riksdagen
2005/06:A225

av **Camilla Sköld Jansson m.fl. (v)**

Strukturell diskriminering

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning.....	1
2	Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3	Motivering.....	2
4	Strukturell diskriminering	4
5	Lagstiftningen mot könsdiskriminering.....	5
6	Ett självständigt liv.....	5

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör tillsätta en utredning som har i uppdrag att identifiera och analysera mekanismerna bakom strukturell diskriminering på grund av kön och föreslå åtgärder som motverkar dessa mekanismer i syfte att upphäva den ordning som systematiskt gynnar män på kvinnors bekostnad.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att förslagen till åtgärder skall syfta till att stärka kvinnors rätt till egen försörjning och ett självständigt liv.

3 Motivering

I *Jämställdhetspolitiken inför 2000-talet* (1999/2000:24) skriver regeringen:

Jämställdhet handlar om rättvisa och fördelning av ekonomisk och politisk makt. Det handlar om demokrati, om att värdera kvinnor och män lika. Det handlar om att bryta den samhällsstruktur som fortfarande råder och som varje dag säger oss att män är norm och kvinnor är undantag, män är överordnade och kvinnor är underordnade, män har stor makt, kvinnor liten.

Det är en beskrivning som fortfarande äger högsta giltighet. Denna samhällsstruktur tar sig uttryck i dessa väl kända fakta:

- Trots att de särskilda kvinnolönerna avskaffades för mer än 40 år sedan tjänar kvinnor i dag i genomsnitt ca 20 % mindre än män per arbetad timme. Kvinnors löner är generellt lägre över hela arbetsmarknaden.
- Ju fler kvinnor som arbetar inom en sektor desto lägre är lönerna där. Arbetsmarknadens lägsta löner har de som arbetar i kvinnodominerade yrken inom skola, vård, omsorg, detaljhandel och i fastighets-, hotell- och restaurangyrken.
- 155 000 kvinnor arbetar deltid mot sin vilja. Deltidsarbete värderas lägre och ger sämre arbetsvillkor, mindre inflytande över arbetet, sämre möjligheter till kompetens- och karriärutveckling, lägre ersättningar i socialförsäkringssystemet och lägre pensionsinkomster.
- Mer än 300 000 kvinnor har otrygga anställningar.
- 85 000 kvinnor har så kallade behovsanställningar helt på arbetsgivarens villkor. Vanligast är de inom Hotell- och Restaurang, Handels, Fastighets, Transport och Kommunal.
- Drygt 60 % av de tidsbegränsat anställda är kvinnor. Det är en fördubbling sedan 1990. 30 % av LO-kvinnorna i åldern 25 till 29 år har tidsbegränsade anställningar.
- 198 000 kvinnor i Sverige är ensamstående med barn. Deras genomsnittliga disponibla inkomst, inklusive bostadsbidrag, barnbidrag, underhållsstöd, är 100 000 kr per år. Det är den lägsta genomsnittliga inkomsten för

alla typer av hushåll. För en majoritet av de ensamstående mödrarna äts höjningarna av barnbidrag och underhållsstöd upp av sänkta socialbidrag. De och deras barn lever i fattigdom.

- Föräldraskapet är 30 år efter föräldraförsäkringens införande fortfarande inte jämställt trots att detta var ett av syftena med reformen. Kvinnor tar ut drygt 80 % av föräldraledigheten. Också efter det att de återgått i förvärvsarbete har de huvuddelen av ansvaret för hem och barn.
- Kvinnor ansvarar i huvudsak även för vård- och omsorgsarbetet för funktionshindrade och äldre familjemedlemmar. 77 % av allt sådant arbete, såväl det avlönade som det oavlönade, utförs av kvinnor.

Listan kan göras längre. Bristen på jämställdhet mellan könen är väl dokumenterad, och det råder en bred konsensus i offentligheten om orimligheten i de uppenbara könsorättvisorna. Det ska framhållas att viktiga förändringar sker, att det pågår utrednings- och forskningsarbete och att en rad reformer förbereds. Samtidigt står det klart att det fortfarande tycks saknas politisk vilja och tillräckliga kunskaper för att ta ett helhetsgrepp på de grundmurade könsorättvisorna och hur de ska bekämpas.

Vänsterpartiets uppfattning är därför att det nu är dags att utifrån erkännandet av könsorättvisorna som ett allvarligt och oacceptabelt samhällsproblem ta ytterligare ett steg genom att undersöka hur de ojämlika förhållandena mellan könen ska brytas och konkretisera vad det innebär. Det kräver ett samlat grepp på fenomenet strukturell diskriminering, och det ur ett könsmaktsperspektiv, det vill säga ett feministiskt perspektiv.

I den senaste jämställdhetskrivelsen *Jämt och ständigt – Regeringens jämställdhetspolitik med handlingsplan för mandatperioden (2002/03:140)* lyfts begreppet könsmaktordning fram och de hinder som jämställdhetspolitiken mött:

Trots en lång historia av aktivt jämställdhetsarbete präglas vårt samhälle fortfarande av en könsmaktordning. Arbetet måste fortsättningsvis ges en mer feministisk inriktning. Det innebär att vi måste vara medvetna om att det råder en könsmaktordning, att kvinnor är underordnade och män är överordnade, och vilja förändra den. /---/Arbetet med att öka representationen av kvinnor på beslutsfattande positioner och få fler kvinnor till arbetsmarknaden har inte alltid inneburit att kvinnor fått tillgång till reell makt. Jämn representation mellan kvinnor och män är fortfarande viktigt men vi måste även rikta in oss på maktfrågor. Utmaningen i jämställdhetsarbetet framöver måste således vara att förändra kvinnors och mäns kvalitativa rättigheter och möjligheter. Vi måste synliggöra könsmaktordningen och angripa de strukturer som upprätthåller den.

Vänsterpartiet menar att för att kunna vidta de nödvändiga politiska åtgärderna för att åstadkomma detta är det viktigt att närmare undersöka och analysera den strukturella diskrimineringen och dess förutsättningar för att systematiskt nedvärdera och underordna kvinnor. En utredning bör tillsättas som har i uppdrag att identifiera och analysera mekanismerna bakom strukturell diskriminering på grund av kön samt återkomma med förslag på åtgärder för att motverka dessa mekanismer i syfte att upphäva den ordning som systematiskt gynnar män på kvinnors bekostnad. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn på

4 Strukturell diskriminering

Ett samhälle som, formellt eller informellt, lagligt eller olagligt, bärs upp av strukturer som systematiskt gynnar en grupp genom att missgynna en annan grupp, ägnar sig åt strukturell diskriminering. Ett av de tydligaste exemplen på detta är lönediskriminering av kvinnor. LO-ekonomen Anna Thoursie lyfter fram framför allt tre nationalekonomiska teorier som kan tjäna som förklaringsmodeller som preciserar vad strukturell diskriminering går ut på och hur den kan uppstå. "Varför tjänar kvinnor mindre? Handbok i lönediskriminering" (LO 2004).

Den första är preferensteorin, som bygger på att arbetsgivaren, eller arbetsgivarens kunder eller andra anställda, ogillar eller har fördomar mot en grupp människor/kvinnor med vissa egenskaper som inte har med deras arbetsproduktivitet att göra, men ändå gör dem mindre attraktiva som arbetskraft i arbetsgivarens ögon. Preferensdiskrimineringen riktar sig mot individer.

Den andra är teorin om statistisk diskriminering, som grundar sig på att arbetsgivaren inte kan få all den information om den arbetssökande eller anställda som han skulle vilja, till exempel om och när en kvinna tänker skaffa barn. Av rationella skäl utgår arbetsgivaren från att hon gör det om hon är i fertil ålder, och att hon kommer att ha hög frånvaro, eftersom hon är kvinna och kvinnor tar det största ansvaret för barnen. Också statistisk diskriminering riktar sig mot individer.

Den tredje teorin som kan förklara varför kvinnor missgynnas som grupp på arbetsmarknaden är värdediskrimineringsteorin. Den utgår från att arbeten som i huvudsak innehas av kvinnor värderas och därmed avlönas lägre än arbeten med liknande kvalifikationskrav som innehas av män. Det innebär att i yrken där en majoritet kvinnor arbetar råder sämre villkor vad gäller löner, arbetstider och anställningsvillkor etc. än i yrken där en majoritet av män arbetar. Och ju fler kvinnorna är inom en sektor desto lägre är lönerna inom denna sektor. Värderingarna återspeglar marknadens intressen och avgör styrkepositionerna i förhandlingar. Värderingsdiskriminering i fråga om kön bygger på att arbetsmarknaden är könsuppdelad och könssegregerad. Om könssegregeringen bryts, till exempel genom att ett s.k. mansyrke övergår till att bli ett s.k. kvinnoyrke, eller fler män börjar arbeta inom ett tidigare kvinnodominerat yrke, och dessa förändringar sker utan att nedvärderingen av kvinnors arbete upphör, påverkar det inte lönerna inom dessa yrken. Det betyder att både män och kvinnor som arbetar i kvinnodominerade yrken lönediskrimineras. Värdediskrimineringen är riktad mot just yrken, inte individer.

En fjärde teori är den om fördelningsdiskriminering. Den förklarar inte, men beskriver hur kvinnor och män fördelas till olika arbetsplatser och i olika befattningar till nackdel för kvinnorna. Teorin går ut på att kvinnor i jämförelse med män med liknande kvalifikationer har begränsad tillgång till högre positioner i organisationen; så kallad vertikal segregering. Det vill säga, kvinnor och män befinner sig på olika befattningar och positioner i hierarkin och att det är betydligt vanligare med män än med kvinnor på högre och därmed

också bättre betalda positioner. Eller så har kvinnor endast begränsad tillgång till vissa yrken, det vill säga kvinnor och män har olika yrken och/eller finns i olika branscher/sektorer, s.k. horisontell segregering. Resultatet blir en köns-segregerad arbetsmarknad.

Dessa och andra teorier bidrar till att beskriva den komplexa verklighet där den strukturella diskrimineringen uppstår och reproduceras. Många gånger samverkar de olika teorierna.

5 Lagstiftningen mot könsdiskriminering

Från den 1 juli 2005 fick Sverige en ny skärpt lagstiftning mot könsdiskriminering. Förbudet mot könsdiskriminering gäller inte bara arbetslivet och högskolan genom jämställdhetslagen (1991:433) och lagen om likabehandling av studenter i högskolan (2001:1286) utan även inom helt nya samhällsområden. Lagen om förbud mot diskriminering (2003:307) omfattar nu även diskrimineringsgrunden kön. Lagens diskrimineringsförbud gäller sålunda kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning och funktionshinder. Definitionerna av direkt och indirekt diskriminering har ändrats i överensstämmelse med EG-rätten. Skyddet mot könsdiskriminering gäller dock inte försäkringstjänster, vilket föranlett kritik från bland annat Vänsterpartiet och JämO. Men många andra områden saknas också. Lagen är långtifrån heltäckande.

6 Ett självständigt liv

Värdediskriminering har sina rötter och får sin näring ur hela den samhälliga könsarbetsdelningen, det vill säga fördelningen av det betalda och det obetalda arbetet mellan kvinnor och män. Ett faktum som slagits fast av åtskilliga arbetslivsforskare och ekonomer är att den könsuppdelade och könssegregerade arbetsmarknaden är den grundläggande orsaken till lönediskrimineringen av kvinnor. Vänsterpartiet anser att värdediskrimineringsteorin förefaller vara en konstruktiv utgångspunkt för att studera den strukturella könsdiskrimineringen. Det är viktigt att skilja mellan enbart beskrivande diskrimineringsbegrepp och de begrepp som förklarar hur olika former av diskriminering uppstår. Begreppen direkt och indirekt diskriminering är just beskrivande, men förklarar inte hur och varför diskrimineringen uppkommit.

Lagstiftningen mot könsdiskriminering tillhandahåller inga redskap för att komma åt strukturell diskriminering av kvinnor. Lagstiftning är heller inte något universalmedel, könsdiskriminering måste angripas på många nivåer med många olika verktyg.

Vänsterpartiet har i sina motioner genom åren pekat på behovet av olika strategier. Vi tycker det nu är hög tid för en samlad attack. Nu handlar det verkligen om att anta utmaningen i det framtida jämställdhetsarbetet och

Fel! Okänt namn på

förändra kvinnors och mäns kvalitativa rättigheter och möjligheter. Den svenska arbetsmarknaden står också inför en mängd viktiga utmaningar som i högsta grad hör ihop med utmaningen i jämställdhetsarbetet. Stora rekryteringsbehov i den offentliga sektorn, hög arbetslöshet, höga sjukskrivningstal och stora pensionsavgångar kräver att den könssegregerade arbetsmarknaden ställs i fokus.

Mot bakgrund av ovanstående anser Vänsterpartiet att de förslag som utredningen om strukturell diskriminering av kvinnor ska utmynna i ska gälla åtgärder som stärker kvinnors rätt till egen försörjning och ett självständigt liv. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 28 september 2005

Camilla Sköld Jansson (v)

Britt-Marie Danestig (v)

Ulla Hoffmann (v)

Kalle Larsson (v)

Rossana Dinamarca (v)

Siv Holma (v)

Elina Linna (v)